

EESTI NSV POLIITILISTE JA TEADUSALASTE
TEADMISTE LEVITAMISE ÜHING

ÜHINGU LIIGE
T. ARTEMENKO

ÕPILASE TÖÖKASVATUS
PEREKONNAS

Nr. 8 (201)

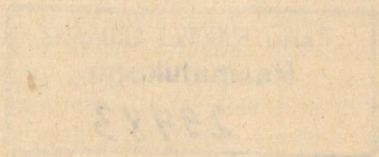
EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1955

A-17346 II
201
EESTI NSV POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE
LEVITAMISE ÜHING

ÜHINGU LIIGE
T. ARTEMENKO

ÕPILASE TÖÖKASVATUS PEREKONNAS

ÕPILASE TÖÖKASVATUS

V

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

29483

ARHIIVKOGU

I. MISSUGUNE KASVATUSLIK TÄHTSUS ON LASTE TÖÖL PEREKONNAS

NSV Liidu Konstitutsioonis on fikseeritud nõukogude inimeste õigus tööle. Esmakordselt inimkonna ajaloos on see õigus täielikult ellu rakendatud meie maal. Meil on töö saanud kõigi töövõimeliste kodanike auasjaks. Ühiskondlikust tööst ja selle kvaliteedist sõltub meie riigi kindlustamine ja iga kodaniku materiaalne heaolu.

«Igaühele tema töö järgi,» öeldakse meie Konstitutsioonis, järelikult on ühiskondlik töö tihedalt seotud inimese isikliku huvitatusega.

Pöördudes lastevanemate poole, kõneles Makarenko: «Teie laps saab töötava ühiskonna liikmeks, järelikult ta tähtsus selles ühiskonnas, tema kui kodaniku väärtus oleneb ainult sellest, kuivõrd ta on võimeline ühiskondlikust tööst osa võtma, kuivõrd ta on sellele tööle ette valmistatud.»¹

Meie lapsed on kommunistliku ühiskonna tulevased ülesehitajad, kus töö muutub iga inimese vajaduseks.

Õpetada lapsi armastama mitte ainult vaimset, vaid ka kehalist tööd tähendab täita oma kohust kodumaa vastu.

Mida lähemale me kommunismile jõuame, seda enam suureneb töökasvatuse tähtsus. Meil on töö raskest koormast muudetud «a u asjaks, k u u l s u s e asjaks, v a p r u s e ja k a n g e l a s l i k k u s e asjaks.»²

Kommunistliku partei juhtimisel on Nõukogudemaal loodud materiaalne baas sotsialismilt kommunismile järkjärguliseks üleminekuks ja tõuseb tööviljakus, mille kohta V. I. Lenin ütles: «Tööviljakus on lõpuks uue ühiskonna korra võiduks kõige tähtsam, kõige peamine.»³

¹ A. S. Makarenko. Valitud pedagoogilised teosed. Lk. 388, Tallinn, 1948.

² J. Stalin. Keskkomitee poliitiline aruanne ÜK(b)P XVI kongressile. Lk. 155. Tallinn, 1952.

³ V. I. Lenin. Teosed. 29. kd., lk. 394. Tallinn, 1954.

Efektiivsemalt kasutatakse teaduse ja tehnika saavutusi, ning kõigil tööaladel võrsuvad novaatorid.

Meie maal ei tunne lapsed sunniviisilist tööd. Tsaari-Venemaa töörahva-laste raskest minevikust ja kapitalistlike maade töötajate laste raskest olukorrast loevad nad ainult raamatutest ja ajalehtedest.

Ameerika kirjanik Jack London kirjeldab oma jutustuses «Taganeja» töölisnooruki Johnny elu.

Johnny sündis kudumistöökojas. Kuueaastaselt hoidis ta oma nooremaid vendi-õdesid, seitsmeaastaselt läks vabrikusse tööle. Täiskasvanuks selle sõna tõsisel mõttes sai ta juba üheteistaastasena, mil ta pool aastat öises vahetuses töötas. Järk-järgult muutus Johnny äranälgunud jõuetuks olendiks, kes küürutõmbunult, käed rippu, end edasi lohistas.

Kaheteistaastasena oli Johnny omandanud kõik tootmistöö saladused. Kuueteistaastasena hakkas ta töötama kudumisteljel, kolme kuu möödudes kahel teljel, hiljem aga kolmel ja neljal teljel. Ta hakkas teenima kaks korda rohkem kui teised ja sai oma töö eest suuremat palka, kuid ta perekond ei suutnud kuidagi hirmsast puudusest välja rabelda.

Kapitalistlikul sunnitööl muutus Johnny nii jõuetuks ja ärakurnatuks, et oli sunnitud tööst loobuma ja muutus hulkuriks.

Selline oli noore andeka töölise saatus, kellega, nagu kirjanik ütleb, juhataja ise uhkustas ja keda meister tehase parimaks kangruks nimetas.

Sellelaolised faktid on tüüpilised ka kaasaegsele kapitalistlikule ühiskonnale.

Sotsialistlikul maal oleks Johnny taoline tööline, tehase parim kangur, olnud kogu vabrikukollektiivi armastuse ja hoolitsuse objektiks, temale oleks olnud avatud tee haridusele, tema eesrindlikku tööd oleks tähistatud kogu rahva lugupidamisega.

Kaugeltki mitte täielikel andmetel töötab Ameerikas praegu üle 2 miljoni lapse tööstusettevõtetes, transpordis ja kaubandusvõrgus. Võrdse töö eest täiskasvanuga saavad nad pool palka. Vähemusrahvuste — mehhiklaste, portorikolaste ja eriti neegrite lapsed saavad aga sama töö eest veelgi vähem. Eriti julmalt ekspluateeritakse laste tööd Ameerika Ühendriikide põllumajanduses. Sajad tuhanded lapsed töötavad koos täiskasvanutega terve päeva põldudel ja köögiviljaaedades, puuvilla- ja muudes istandustes. Peamiselt on need lapsed nooremad kui 16 aastat, 65 protsenti neist on

alla neljateistkümne aasta, paljud aga pole veel üheksa-aastasedki. ¹

A. M. Gorki teostes on kirjeldatud kirjaniku röömutut lapseiga ja tsaari-Venemaa teiste laste rasket lapsepõlve, kes kapitalistidele töötasid. Samal ajal aga omab teema tööst ja töö kasvatuslikust tähtsusest tähsaima koha selle kirjaniku loomingus. Oma kangelaste suu läbi kõneleb Gorki töö määratu suurest loovast jõust, sellest, et tööinimeste tööga on loodud kõik — hiiglaslikest masinatest kuni lapse leluni (P. Vlassov — teoses «Ema»). Sotsialistliku ühiskonna tingimustes elavad lapsed õnnelikku ja röömsat elu.

Partei ja Nõukogude valitsus hoolitsevad armastusega laste eest. Alaealiste töö käitistes on meil seadusega keelatud. Lastele on antud laialdane võimalus õppida ja mitmesugustes ringides ning spordiühingutes oma võimeid arendada. Lastele korraldatakse teatrite ja muuseumide ühiskülastamisi, kontserte ning muid kultuurseid meelelahutusi. Igal aastal lõbutsevad talvisel koolivaheajal tuhanded õpilased nääripuul Kremli palees.

Kuid õnnelik lapsepõlv ei seisa ainult mängudes ja lõbusustes, tähtis on, et meie lapsed maast-madalast hakkaksid tööd armastama. N. K. Krupskaja oma kirjas pioneeridele, mille pealkirjaks on «Tuleb õppida töötama peaga ja kätega», kirjutas:

«Sotsialismimaale ei ole härraslapsi tarvis. Oskuslikke käsi vajatakse igapäevases elus ja igasuguse töö juures, muuhulgas ka tehnilise töö juures.» ² Meie lapsed ei pea kasvama abituteks kinnaskäekesteks, vaid tööinimesteks, oskuslikeks inimesteks, kelle käes iga asi edeneb, kes raskuste ees pead ei kaota, vaid neid võita oskavad.

Esimesed tööharjumused omandavad lapsed perekonnas. Vanemad peavad juba eelkooliealist last õpetama osa võtma oma perekonna-kollektiivi elust, õpilane aga on kohustatud andma oma osa perekonna ühisesse töösse. Kuna õpilane harjub perekonnas täitma kõige mitmekesisemaid töid ja omandama mitmekülgseid tööharjumusi, siis peab perekonna kõige esimeseks ülesandeks olema kasvatada lastes kommunistlikku suhtumist töösse.

¹ «Komsomolskaja Pravda» 25. IV 1950.

² N. K. Krupskaja. Valimik pedagoogilisi teoseid. Lk. 368. Tallinn, 1949.

2. ÕPPIMINE ON ÕPILASE PÕHILINE KOHUSTUS

Kooliealiste laste töö põhivormiks on õppimine. Kogemused näitavad, et keskkooli õppekava edukaks omandamiseks on tingimata vajalik juba esimesest klassist peale kasvatada last nii, et ta suhtuks õppeülesannetesse kui vastutusrikkasse töösse ja oma kõige esimesse kohustusse. Koolieas on laste arenemine igakülgsest tihedasti seotud õppimisega. Seepärast on tähtis, et perekond lapse õppimise algusest peale oskuslikult organiseeriks õpilase iseseisvat süstemaatilist kodust õppetööd, et õigesti vahelduksid õppimine, puhkus ja kehaline töö.

Raskesti eksivad need vanemad, kes last kooli saates arvavad, et nendelt on nüüd võetud igasugune hool ja vastutus õppetöö eest. Sellega nad mitte üksi ei keeldu oma otsestest kohustustest, vaid jätavad ka kooli ilma sellest toetusest, milleta ei saa olla tõelist edu õpetamises.

Mõnikord püüavad vanemad nõrka õppeedukust seletada ja mõningal määral õigustada õpilase vähese andekusega, kuid enamasti ei seisa asi lapse andetuses, vaid ta puudulikus töövõimes, ta oskamatuses iseseisvalt töötada. See oskamatus omakorda tekitab tööpõlguse, huvikaotuse, kergemeelse, vastutustundetu suhtumise õppekohustusesse.

N. K. Krupskaja ütles: «Meil on tarvis õpetada kasvavat sugupõlve iseseisvalt teadmisi omandama. See on tähtsamaid probleeme, mida peab lahendama meie nõukogude kool... Koduste ülesannete andmine peab aitama kaasa lapse varustamisel oskusega iseseisvalt õppida.»¹

Seda ülesannet saab lahendada ainult perekonna abiga. Ei tohi unustada, et õpilane viibib koolis ainult 5—6 tundi. Seal, kus perekond päevarežiimi nagu kord ja kohus organiseerib ning loob tingimused koduseks tööks, tulevad õpilased oma õppekohustustega edukalt toime.

Praktikas esinevad sageli juhud, et andekad õpilased, kes paljustki kergesti ja kiiresti jagu saavad, on mahajäänute hulgas sellepärast, et neile õpetaja seletus klassis kergesti meelde jääb ja nad oma teadmisi süstemaatilise tööga koduste ülesannete lahendamisel ei kinnista. Sellised teadmised osutuvad ebakindlaiks, nad ei püsi kuigi kaua. Kui õpilane on väga andekas, siis see kaugeltki ei vabasta teda

¹ N. K. Krupskaja. Valimik pedagoogilisi teoseid. Lk. 228—229, Tallinn, 1949.

tööst, vaid, vastupidi, kohustab teda innukalt töötama, oma võimeid arendama.

Teatavasti olid sellised suurte annetega inimesed nagu Puškin, Tolstoi, Tšaikovski, Gorki ja teised väga suured töömehed. Ühes oma märkuses on Puškin väljendanud mõtte, et tegelemine luulega osutub kergemeelsuseks, ... «kui talent tööd kardab.» L. N. Tolstoi töötas oma neljaköitelise romaani «Sõda ja rahu» seitse korda ümber. Tšaikovski, lõpetanud ühe oma suurima muusikateose, kirjutas: «Ma lõpetan töö, mis maksis mulle ütlemata suurt jõupingutust ja kannatusi.»

A. M. Gorki seletas oma kirjanduslikku edu peamiselt isikliku tööga.

«Ma ei pea ennast mingiks araabia traavliks,» kirjutab Gorki, «vaid ainult tööhobuseks, ma tean, et võlgnen oma edu mitte niivõrd loomulikule talendile, kuivõrd oskusele töötada ja armastusele töö vastu.»¹

Oma kirjavahetuses kirjanikega toob Gorki palju fakte, mis näitavad, kuidas andekaimadki inimesed «kadusid jäljelt selle tõttu, et nad ei suutnud haarata peamist; peamine aga on töö.»

Võib tuua palju näiteid, mis kinnitavad, et ilma tööta pole looming võimalik. See käib inimese igasuguse tegevuse kohta ja kuna Nõukogudemaa oma lastelt tulevikus loovat tööd ootab, siis on tingimata tarvilik, et meie lapsed koolis võimalikult rohkem teadmisi omandaksid, sügavamalt ja põhjalikumalt teaduste põhialuseid omandaksid. Ainult sel tingimusel võib iga poiss ja tüdruk kasvada väärtuslikuks ja tarvilikuks töötegijaks, meie Kodumaa väarikaks pojaks ja tütreks.

Vaatleme lähemalt, kuidas abistada õpilast ta õppetöös.

Eelkõige on tarvis eraldada õpilasele kindel töökoht, nurgake, kus ta alati ühel ja samal ajal ülesandeid valmistab. Koduste ülesannete täitmise ajal ei tohi lapse tähelepanu kõrvale juhtida: tuleb hoiduda raadiokuulamisest ja valjusti kõnelemisest. Neid aabitsatõdesid vanemad tavaliselt tunnevad, kuid kahjuks ei täida nad neid alati. Näiteks valmistab viienda klassi õpilane M. ülesandeid. Samal ajal astub ema juurde sisse naabritar, tal on palju uudiseid ja ta tõttab neid jutustama. Õpilane unustab ülesanded, ta on vallutatud huvitavast vestlusest ema ja naabritari vahel.

¹ M. Gorki. Kirjandus-kriitilised artiklid, 1937, lk. 224 (v. k.).

Emale aga meenub asjaolu, et poeg õppeülesandeid valmistab, alles siis, kui viimane nende vestlusega ühineb. Nüüd hakkab ema poissi hurjutama: «Miks sa õppimise katkestad, meie kõneleme, sinusse see aga ei puutu!» Õpilase tähelepanu on aga hajutatud ja aeg raisatud.

Teine näide. Seitsmenda klassi õpilane N. lahendab ülesandeid. Ta on sellesse süvenenud. Järsku heliseb telefon. «Võta toru!» hõikab ema köögist. Mõne minuti pärast koputab keegi. Ema saadab tütre ust avama. Siis pöördub ema õpilase poole pisiküsimustega, nagu: «Kus on võti?», «Kuhu sa ta panid, kuhu sa ta jätsid?» Kas on veel vaja tõestada, et sellise töö organiseerimise juures õpilased ei suuda kooli nõudeid täita? Õppimine nõuab lastelt suurt tähelepanu, visadust ja sitkust. Kümne-üheteistkümne aastase õppimise jooksul keskkoolis peavad õpilased omandama tohutul hulgal teaduslikke fakte, mõisteid ja teooriaid ning suures ulatuses mitmesuguseid oskusi.

Väga tähtis on õpilastele selgeks teha, kuidas tuleb valmistada koduseid ülesandeid ja millises järjekorras. Harilikult saavad õpilased metoodilisi juhiseid õpetajalt. Iga õpetaja püüab edasi anda mitte ainult oma teadmisi, vaid püüab lapsi ka õppima õpetada. Kuid kas suudab kool ilma vanemate abita õpetada lapsi süstemaatiliselt ja plaanipäraselt töötama ning oma aega täpselt organiseerima?

Raske on üle hinnata seda tähtsust, mis on perekonnal õpilase õppeedukuse tõstmisel. See kasvab piiritult, kui vanemate ja õpetajate vahel on olemas tihe side. Õpetaja seletab alati vanematele, kuidas õpilast abistada, kui ta ei ole suuteline raskustega ise toime tulema, kuid samas on vaja meelde tuletada: see ei tohi asendada õpilase iseseisvat töötamist.

Õpetaja kontrolli õpilase töö üle tuleb täiendada kontrolliga vanemate poolt. Seejuures ei tohi vanemate kontroll olla umbusu väljenduseks lapse suhtes, vaid siira huvi avalduseks tema töö vastu. Kui vanemad laste õppimisest pidevalt huvitatud on, siis tõuseb ka lastel huvi õppimise vastu, nad püüavad omakseid oma edusammudega rõõmustada.

Kontrollimisülesannete hulka kuulub ka väljaselgitamine, kuidas õpilane on õppeülesande täitnud, ja tema abistamine enese kontrollimisel. Näiteks läbi vaadates oma poja, viienda klassi õpilase tööd aritmeetikas, tähendab isa talle: «Sul on selles tehtes viga. Otsi see üles ja paranda ära.»

Neljandas klassis õppiv koolitüdruk kirjutab vene keeles harjutust ja pöördub ema poole: «Ema, kuidas on õigem kirjutada, kas «plodō» või «pladō»? Vastuse asemel esitab ema tütrele vastuküsimuse: «Aga missuguse reegli teie pähe õppisite selleks, et kindlaks teha, kuidas on õigem kirjutada?» Õpilane tuletab reegli meelde, kääneb sõna «plod» ja on väga rahul, et ta raskusest iseseisvalt väljapääsu leidis.

Kui ülesannete kontrollimine vanematele raskusi teeb, võib pöörata tähelepanu kas või sellele, kas töö on puhtalt ja korralikult tehtud. Kuid teiselt poolt ei tohi lapsi õpetada töötama ainult kontrolli all ja nõnda, et nad vähimagi raskuse juures abi hakkavad otsima. Peamine on õpetada õpilast iseseisvalt töötama ja raskuste eest mitte taganema.

Tuleb meenutada, et kodune õppetöö kujundab lastes võimeid oma teadmisi praktikas rakendada. Seoses poliitilise õpetuse sissetoomisega on eriti tähtis pöörata tähelepanu õpilaste praktiliste ülesannete täitmisele. Siin on vanemate kohuseks osa võtta katsete organiseerimisest, õppeabinõude valmistamisest jne.

Teeme öeldust lühikese üldistuse:

1. Õppimine on õpilase põhikohustus ja põhitöö.
2. Vanemad peavad tingimata eraldama õpilasele koha, kus ta alaliselt oma koduseid õppeülesandeid teeb. Selles töös ei tohi õpilast segada.
3. Õpilane peab oma töö iseseisvalt tegema. Õpilase abistamine vanemate poolt ei seisa selles, et töös esinevaid raskusi ise kõrvaldada, vaid et last õpetada nendest raskustest jagu saama.
4. Et õpilase koolitöö oleks edukas, selleks on tingimata vajalik alaline side vanemate ja kooli vahel.

3. IGAPÄEVASED MAJAPIDAMISTÖÖD

Eelpool nägime, et õpilase põhiliseks tööks koolis ja kodus on õppetöö. Ühtlasi on tarvis rõhutada kehalise töö suurt kasvatustähtsust. Lapsed peavad kodustest majapidamistööst jõukohaselt osa võtma.

Kui suur ka oleks õpilase õppetöökoormatus, võib ja peab ta selleks aega leidma, et korrapäraselt teatud töid perekonnas teha.

Õpilane on üks liige koduses töökollektiivis, kus igaüks täidab mingeid kohustusi, selleks et perekonna elutarbelisi vajadusi rahuldada. Kuid leidub veel vanemaid, kes arvavad, et kui õpilane iga päev õpib, siis ta järelikult töötab juba küllalt. Kordame veel — õppimine on õpilase põhitöö. Kuid kes ei teaks paljusid juhtusid, kus see põhitöö vanemate mõistmatute püüdluste juures, ja seetõttu, et kool viimastele läbi sõrmede vaatab, tegelikult lapse ainsaks tegevuseks muutub, mistõttu laps kasvab hellitatud, nõrgestatud tahtejõuga siidkäekeseks, kes igapäevases elus on abitu.

Mõnikord kuuleme vanemate kaebusi laste laiskuse üle. Lastes aga ei ole ega saagi olla mingit sünnipärast laiskust. Laisad lapsed — need on lapsed, keda pole õpetatud tööks jõudu pingutama, keda pole kaasa tõmmatud süstemaatilisele tööle. Peale selle esineb meil veel väära kasvatuse näiteid, kus vanemad lapsi kodustest majapidamistöödest eemale tõrjuvad, põhjendades oma teguviisi laste suure koormatusega õppetöö alal.

Näiteks seitsmenda klassi õpilane Saima N., tulnud koolist koju, istub nagu saks ja ootab, kuni ema talle laua katab. Pärast sööki viib ta küll taldrikud kööki ja kavatseb neid pesemagi hakata, kuid ema võtab tal sööginõud käest ja peseb ise.

Üheksanda klassi õpilane K. keeldus emale puid toomast, tuues ettekäändeks oma õppeülesanded. Kui aga koolivend talle külla tuli, mängisid nad koos üle tunni malet. Ema arvates oli poja selline käitumine normaalne. «Tal on ju tarvis puhata,» ütleb ta.

Viienda klassi õpilase Linda P. vanaisa saadab esimesest klassist alates lapselast kooli, kannab tema portfelli, aitab teda üleriiete äravõtmisel ja selgapanemisel.

Kaheksanda ja üheksanda klassi õpilaste Ahto ja Sirje P. vanemad kõnelevad solvunult oma laste tänamatusest, sellest, et lapsed ei hinda ja isegi ei märka neid suuri jõupingutusi, millega vanemad töötavad ja nende eest hoolitsevad. Sirje käib tantsupidudel, armastab end ehtida. Ta nõuab, et vanemad talle uusi rõivastusesemeid ostaksid. Ahto ja Sirje vanematega üksikasjalisemalt vesteldes selgus, et vanemad pole lapsi töötama õpetanud, pole lubanud lapsi osa võtta majapidamistöödest, korraldasid ise nende voodeid ja mänguasju, kui lapsed väikesed olid. Kui neist õpilased said, koristasid vanemad nende raamatuid ja vihikuid kohtadele, teenindasid endiselt oma lapsi. Täna-

päevani pole Ahtol ja Sirjel mingeid kohustusi koduste tööde alal. «Las nad parem lõpetavad hästi-kooli,» ütleb ema, «meie loome oma lastele kõik tingimused õppimiseks.»

Hoides lapsi vähimagi jõupingutuse eest, kasvatasid Ahto ja Sirje vanemad neis härratsemist, veendumust, et isa-ema kõik nende eest ära teevad.

Igapäevases elus esineb ikkagi veel niisuguseid fakte, et perekonnas, kus vanemad aktiivselt ja ausalt töötavad, kasvab üles, ootamatu nähtena meie ajal, härrakene, kes tööd vihkab ja isegi tühiseimat tööpingutust väldib.

Perekonnas, kus on kasutada tagasihoidlikud sissetulekud, kasvab üles jultunud priiskaja, liialdatud ja ülemääraste soovidega inimene. Endastmõistetavalt ei ole sellised vördjad meie kasvatustingimustes tüüpiliseks nähteks, kuid siinkohal on sobiv meenutada Makarenkot, kes ütles, et nõukogude inimestel pole õigust lubada kasvatustöös mitte üht sajandikkugi praaki.

Vanemad ei pea unustama, et lapsi kehalist tööd tegema õpetades teostavad nad kommunistliku kasvatuse lahutamatu osa. Kehaline töö soodustab mitte ainult organismi normaalset arenemist, vaid tugevdab ka vaimset arengut.

Suur vene füsioloog I. P. Pavlov omistas kehalisele tööle määratu suure tähtsuse.

«Kogu oma elu ma armastasin ja armastan vaimset ja füüsilist tööd,» kirjutas I. P. Pavlov sõekaevureile, «ja teist vahest isegi rohkem. Aga erilist rahuldust tundsin ma, kui mul õnnestus teostada mingi hea mõte, s. t. kui ma ühendasin pea kätega.»¹

Igas perekonnas leidub küllalt igasugust kodust tööd, milles lapsed võivad vanemaid aidata. Tuleb ainult arvestada õpilase iga ja jõudu. Igasuguse kehalise töö, mida õpilane alustab, peab ta ka lõpule viima, et oma töö tulemusi näha. Täites ülesandeid majapidamise alal, püüab õpilane seatud eesmärki saavutada, ja saavutanud selle, võrdleb ta tehtud pingutusi tulemusega. Tööprotsessis õpib ta töötulemusi hindama, teades omaenda kogemustest, milliseid pingutusi maksis selle või teise töö täitmine. Järelikult, kulutades lihaste jõudu, töötab õpilane samal ajal ka vaimselt.

Tähtis on, et lapsed neile antud töö teadlikult täidaksid, et nad kehalise töö suhtes «teostaksid mingi hea mõtte».

¹ I. P a v l o v. Valitud teosed. Lk. 45, Tallinn, 1955.

Siin võivad suurt osa etendada esiteks vanemate näpunäited, kuidas tuleb töötada, et kõige paremaid tulemusi saavutada, ja teiseks selgitamine, kuivõrd see töö perekonnale kasulik ning tarvilik on.

Mistahes klassi õpilane tunneb suurt rahuldust, kui ta tööprotsessis teatavatest raskustest on jagu saanud, eriti veel siis, kui ta saab teadlikuks, kui kasulik ja vajalik on tema abi majapidamises.

Võib tuua hulgaliselt näiteid, kus õpilased suure heameele ja huviga täidavad oma alalisi kohustusi perekonnas ja vanemate poolt esitatud üksikuid ülesandeid.

Näiteks on kümnenda klassi õpilase Ants K. kohustuseks juba kolm aastat olnud küttepuude varumine talveks. Ta suhtub oma töösse suure vastutustundega. Algul oli Ants selles asjas isale abiks, kuid kaheksandast klassist alates hakkas ta ise puuhoovist puid koju vedama, neid lõhkuma ja kohale laduma.

Niipea kui õppeaasta lõpeb, läheb Ants puuhoovi, valib vajaliku puusordi. Ta püüab hankida kasepuid, ja kui antud hetkel neid puuhoovis pole, valvab, mil neid sinna tuuakse.

«Sul pole vaja vara tõusta,» ütleb ema Antsule, «puhka pärast eksameid.» Kuid Ants vaidleb vastu, ta on mures, ütleb, et ta ei saa rahulikult magada enne kui küttepuud talveks on valmis varutud.

Kui tal kõik juba korras on, kutsub ta ema kuuri. «Võta töö vastu.» Ema imetleb poja töötulemusi. Puud on hoolikalt lõhutud, korralikult riita laotud, kuuris on kõik oma kohal. «Küll sa oled tubli!» kiidab ema poega. Ants on rahul nii sellega, et ülesanne on täidetud, kui ka ema kiitusega. Ta muutub rõõmsamaks ja veendunumaks oma jõus.

Neljanda ja viienda klassi õpilased õeksed K. abistavad heameelega oma ema majapidamistöodes. Sööginõude pesemine pärast lõunasööki on nende alatiseks kohustuseks. Ema jutustab, et ta noorem tütar Õie oli algul väga saamatu, lõhkus sageli riistu, kuid praegu ei jää ta vanemast õest sugugi maha.

Tööprotsessis areneb õpilastel töövilumus, kasvab visadus eesmärgi saavutamiseks ja oskus raskustest jagu saada.

Peale selle osutavad vanemad, õpetades lapsi perekonnas töötama, sellega koolile märkimisväärset abi polütehnilise õpetamise ülesannete lahendamisel. Õpilased töötavad väga meelsasti koduse majapidamise tehnika teenindamise ja

remonteerimise alal, tehes näiteks selliseid töid, nagu priimuse parandamine, õmblusmasina ja jalgratta õlitamine ning puhastamine, elektrijuhtmete, elektritriikraua, elektripliidi, raadioaparaadi jne. parandamine. On tuntud näited sellest, kuidas lapsed osa võtsid köögivilja kasvatamisest aedades, koduloomade eest hoolitsemisest ja teistest majapidamistöedest. Selliste tööde tegemine seob õpilase teadmisi eluga ja aitab sügavamalt mõista seda, mida koolis õpetatakse.

Paljudes perekondades võtavad lapsed jõudumööda osa ka korteri remontimisest. Nii valgendas üheksanda klassi õpilane Vaike A. ise toa, ta vend, seitsmenda klassi õpilane, värvis aknad ja ukсед. Kui lapsed perekonnas teevad maalri-, tiseri- või lukussepatöid, siis aitab see neil eluks vajalikke oskusi omandada.

Laste töö koduses majapidamises peab korrapäraselt vahelduma õppetööga, kuid vanemate peaülesanne seisab selles, et perekonnas tehtava töö protsessis kasvaks armastus töö vastu, harjumus töötada ja muud tööalased omadused, mis on vajalikud igale tulevasele kommunistliku ühiskonna liikmele.

4. ÜHISKONDLIKULT KASULIKUD TÖÖD

Suur kasvatuslik tähtsus on ühiskondlikult kasulikel töödel ja vanemad peavad tingimata lapsi igati ergutama sellele tööle, mis perekonna piires väljaspool seisab, nagu laste osavõtt linna haljastamisest, lillepeenarde rajamisest, või kui lapsed hoolitsevad teiste inimeste eest, abistavad kolhoosi jne.

Jagades oma kogemusi poja kasvatamisel, jutustas sm. Petrjakova:

«Minnes kord Borjaga pikemale jalutuskäigule, võtsime nagu harilikult kaasa mõned meie maja poisid. Meil olid ühes labidad ja plekk-katlakesed, kuhu me kollektsiooniks kogutavad taimed asetasime. Läksime maantee äärt mööda. Liiklemine maanteel oli vaikne. Järsku märkasime: ühes kohas on tee vihmast nii sügavalt ära uhitud, et sinna oli tekkinud auk. «Lapsed, loobime augu täis, muidu võivad siin autod puruneda!» Silmapilk hakkasime pihta. Loopisime auku kive ja mulda, mida lapsed oma katlakestega kohale töid. Kui auk täis sai, lõid lapsed sellel tantsu, et

mulda ja kive kinni trampida. Siis läksime tee kõrvale ja istusime künkale puhkama. Millise erutusega ootasid lapsed esimese auto ilmumist! Kas ta põikab kinniaetud kohast mööda või sõidab sellest vabalt üle? Kui suur oli nende rõõm, kui auto ilma igasuguse takistuseta parandatud kohast üle sõitis. «Hurraa!» karjusid kõik lapsed ja viipasid autojuhile, kes midagi ei aimanud.»¹

Ühiskondlikult kasulik töö arendab lastes kollektiivsuse ja vastastikuse abistamise tunnet, oskust allutada isiklikke huve ühiskondlikele huvidele.

1953. ja 1954. õppeaastal abistasid Tallinna koolid organiseeritult kolhoosnikuid kartulinoppimisel. Paljud vanemad jälgisid tähelepanelikult õpilaste tööd ja toetasid seda, avaldasid suurt huvi kolhoosidesse sõitmise suhtes, kusjuures nad tundsid huvi mitte ainult oma poja või tütre, vaid ka klassi ja kogu kooli töö suhtes. Vanemad hindasid kõrgelt õpilaste tööd, milline asjaolu õpilaste töötahet aina tugevdas.

Paljud Tallinna koolid (näit. 23., 19. ja teised) praktiseerivad klasside remontimist vanemate klasside õpilaste tööjõuga. Sellest tööst võtavad aktiivselt osa ka vanemad: nad ostavad värve, annavad lastele vajalikke näpunäiteid selle kohta, kuidas seda või teist tööd paremini teha ja õpetavad neid tööriistu praktiliselt käsitsemata.

Ajakirjanduse kaudu on üldiselt teatavaks saanud, kuidas Kambja seitsmeklassilise kooli pioneerid möödunud aastal väikese jõe kaldale kogunesid, mis koolimajast mööda voolab. Nad otsustasid endale hüdroelektrijaama ehitada. Töö algaski läinud aasta suvel. Mitu korda uhtus käre vool tammi mullast aluse minema. Kuid pioneerid ei vandunud alla. Töö viidi lõpule mõni nädal enne kevadist koolivaheaega. Poisid ehitasid kooli elektrijuhtmestiku. Pioneeride elektrijaama käikulaskmine oli määratud 23. märtsile. Jõe kaldale kogunes kogu kool ja ka ümbruskonna kolhoosnikud. Kõige õnnelikumad olid aga noored ehitajad ise. Nüüd on koolis palju muutunud. Varem valgustasid seda petrooleumilambid, nüüd särab seal elektrivalgus. Ja kui palju rõõme ootab neid veel ees! Kool saab endale raadiosõlme. Füüsikakabinetis saab teha huvitavaid katseid. Elektri abil juhitakse vesi kooli katselapile.²

¹ «Semja i škola» nr. 8, 1950. — Petrjakova, «Poja kasvatamine.»

² Vt. «Pionerskaja Pravda» nr. 25, 29. III 1955.

Usbeki NSV pioneerid jutustavad, kuidas nad kommunistlikke noori maisi kasvatamisel abistavad. Kui põllule esimesed maisitõusmed tekkisid, lendas sinna parvedena vareseid, hakke ja künnivareseid maisi nokkima. Pioneerid otsustasid kaitsta külve suliskahjurite eest. Nad organiseerisid maisipõllu kaitseks valvepostid, aetasid põldu mööda laiali hernehirmutised, löid kogu põllu ulatuses maasse teibad, tõmbasid nende vahele nõõrid, nõõride külge aga köitsid pikad kaltsuribad, mis tuules lehvisid ja linde eemale hirmutasid. Nii aitas pioneeride hool ja leidlikkus maisisaaki säilitada.

«Mida kõrgem on maisisaak,» ütlevad pioneerid, «seda rohkem saadakse loomasööta, seda jõukamaks muutub meie kolhoos.»¹

«Ivanovo oblasti Gavrilovo-Possadski koolis nr. 3 kasvasid pioneerid kooli katselapil maisi ja kogusid hulga haljasmassi, kuid tõlvikutest seemneid nad ei saanud. Käesoleval aastal tahavad nad ka seemet kasvatada. Selleks valmistasid nad ise toitekuubikuid ja kaste ning hakkasid maisitaimi kasvatama, et kohapeal valminud seemet saada.»²

Me tunneme küllalt juhtumeid, mis näitavad, kui meelasti õpilased kolhoosides ja sovhoosides loomakasvatuse alal töötajaid abistavad loomade eest hoolitsemisel ja noorkarja kasvatamisel.

Kasahhi NSV Moikuli kooli pioneer A. Hožajev kirjutab «Pionerskaja Pravdas» nr. 20, 11. III 1955: «Ma armastan loomi, eriti hobuseid. Juba ammugi hakkasin ma tallis käima, käisin seal varssu puhastamas ja viisin neid jooma.

Selle aja jooksul, mil ma tallis töötasin, valmistasin ma täiskasvanute kaasabil ratsavõistlusteks ette viis hobust. Peale selle õpetasin ma ratsutamiseks välja 15 kaheaastast sälgu. Kuidas ma rõõmustasin, kui üks neist sajakilomeetrilisel võistlusrajal võitjaks tuli.»

Igas koolis on lastevanemate aktiiv, kes osutab pedagoogilisele kollektiivile olulist abi ühiskondlikult kasulike tööde teostamisel. Lastevanemate abi koolile oleks mitu-mitu korda tõhusam, kui kooli kasvatustööst võtaksid osa mitte ainult üksikud lastevanemad, kooli aktiiv, vaid iga lapsevanem aitaks jõudumööda kaasa mitmesuguste ühiskond-

¹ «Pionerskaja Pravda» nr. 23, 22. III 1955.

² «Pionerskaja Pravda» nr. 27, 15. IV 1955.

like ürituste läbiviimisele. Suurt abi võivad lastevanemad osutada komsomoliorganisatsioonile ja pioneerirühmale iga liiki praktilise tegevuse, ringide töö ja isetegevuse organiseerimisel.

Nii näiteks võttis Moskva 529. kooli pioneerimaleva tööst osa rühm emasid-ühiskonnategelasi. Õpilase Tšernobrov-tsevi ema, elukutselt näitleja, kandis lastele korduvalt lugemispalude ette. Pioneerikoondustel luges ta katkendeid vene klassikute ja nõukogude kirjanike teostest.

Pioneer Zuravini ema abistas kogu õppeaasta kestel viienda klassi rühma, kus õpib ta poeg, raamatuga töötamisel: organiseeris kirjanduslikke viktoriine, juhtis salgakondustel raamatute lugemist ja nende läbiarutamist.

Võiks tuua palju näiteid, kus vanemad ühiskondlikus korras juhatavad konstruktorite, käsitöö-, male- ja näite- ringe, aitavad õpilasi arendada laste tehnilist loomingu- t.

Vanemate osavõtt komsomoli- ja pioneerorganisatsiooni elust ei seisa ainuüksi otseses abistamises, vaid tähtis on ka, et seda, mida lastele annab pioneerorganisatsioon ja komsomol, toetataks ka perekonnas. Lapsed peavad tundma, et vanemad on siiralt huvitatud nende ühiskondlikust tegevusest. On hea, kui õpilased sellest kodus jutustavad, mida tehakse pioneerirühmas, kõnelevad huvitavatest koondustest, salga edust õppimises, spordis ja teistel aladel, tööst komsomoliorganisatsioonis, kaasõpilaste headest ja halbade tegudest, omaenda ühiskondlikult kasulikest üritustest.

Perekond peab tõsiselt suhtuma ühiskondlikesse ülesannetesse, mis lastele koolis antakse, peab huvituma sellest, kuidas neid täidetakse ja head tööd ergutama.

Õpilaste tööedukuse tõstmisel annab häid tulemusi kooli füüsika- ja keemiakabinettide sisustamine, õpilaste osavõtt kooli radiofitseerimisest, tööst kooli katselappidel jne.

Suurt rahuldust pakkus ühiskondlik töö 16. ja 21. kooli õpilastele; nad haljastasid klassid, töötasid suure hoolega lastekodudele mänguasjade valmistamisel, tegid koolile hulga näitlikke õppevahendeid. Paljudes Tallinna koolides teostatakse suvisel koolivaheajal organiseeritult õpilaste ühiskondlikult kasulikke töid, näiteks 6., 8., 10., 22. jt. koolis töötavad õpilased koolide katselappidel, korrastavad spordiväljakuid, koguvad taimi herbariumi jaoks jne.

Kogemused on näidanud, et töökasvatust ei saa edukalt teostada ainuüksi perekonna jõupingutustega, tingimata on

vaja lastes äratada huvi osavõtuks ühiskondlikult kasulikust tööst, tootlikust kollektiivsest tööst: tööst klassi, kooli, kolhoosi, sovhoosi jne. kollektiivis.

5. NÕUKOGUDE INIMESE MORAALSETE OMADUSTE KUJUNDAMINE ÕPILASTES TÖÖPROTSESSIS

Tööprotsessis kasvatatakse õpilases mitte ainult selliseid tähtsaid iseloomujooni, nagu tööarmastus, harjumus töötada, vaid ka teisi moraalseid omadusi, mis nõukogude inimest iseloomustavad.

«Meil... on töö,» kirjutas M. I. Kalinin, «... omandanud sügava sisu, on hingestatud suurest sotsialismi ideest, on saanud selleks loominguks aluseks, mis uuendab inimesi ning kasvatab neid kommunistliku kõlbluse vaimus.»¹

Esimesest kooliaastast peale saab laps lastekollektiivi liikmeks. Kollektiivses töös tugevneb sõpruse ja seltsimehelikkuse, vastastikuse toetamise ja vastastikuse abistamise tunne. Elades kaasa klassi ja kooli huvidele, tunneb õpilane end kollektiivi osana ja püüab kollektiivile kasulik olla.

Kindla kollektiivi tingimustes ei ole kohta niisugusele kapitalismi igandile, nagu seda on individualism. Õppides võtavad õpilased osa mitmekesisest ühiskondlikust elust: pioneeri- ja komsomoliorganisatsiooni elust, kunstilisest ise-tegevusest, olümpiaadidest ja teistest koolikollektiivi ühiskondliku elu aladest. Ühiskondliku töö pinnal tugevneb õpilase kollektiivsustunne, armastus oma kollektiivi vastu, uhkus tema üle, oma kooli, oma klassi edusammude üle, rõõm oma seltsimehe edu üle.

Vanemate kohus on virgutada õpilast ühiskondlikust elust osa võtma, huvituda tema ühiskondlikust tööst ja sellega soodustada õpilases huvi arenemist ühiskondliku tegevuse vastu.

Lubamatud on juhud, kus vanemad laste ühiskondlikku tööd halvustavad või sellesse laitvalt suhtuvad.

Pioneer Kalju A., tulnud koju huvitavalt koonduselt, oli valmis vanematega arutama oma pioneeriüritusi, kuid ema, kuulnud, et ta pioneerikoonduse tõttu kojutulekuga hilines, kätkestas teda toorelt: «Sa lööd aga ainult aega surnuks,

¹ M. I. Kalinin. «Kommunistlikust kasvatuses». Lk. 233, Tallinn, 1947.

selle asemel oleksid võinud parem kodus istuda ja ülesandeid õppida!»

Enamik meie lastevanemaid ei piirdu sellega, et nad oma lapsi ühiskondlikule tööle ergutavad, vaid nad võtavad ka ise aktiivselt osa kooli ühiskondlikust elust. Tallinna 19. koolis abistab VIII klassi lastevanemate aktiiv kooli seinalehte kujundada, kui VIII klassi kord on seda välja anda. 6. kooli algklasside õpilaste vanemad võtavad korrapäraselt osa lastehommikute organiseerimisest ja läbiviimisest. Sama kooli VIII klassi õpilase isa, insener L., juhatab motoristide ringi. Selletaolisi näiteid vanemate aktiivse osavõtu kohta koolielust on terve hulk. See aitab kaasa ka õpilaste aktiivseerimisele. Ühiskondliku tegevuse protsessis muutub õpilane teadlikuks oma jõus ja arendab täielikumalt oma võimeid.

Jõukohase ühiskondliku töö kasvatuslik tähtsus on suur, kui õpilastes suureneb kollektiivse huvitatuse, kollektiivse vastutuse tunne töötulemuste suhtes. Kollektiivne töö on võimas vahend õpilaste käitumisnormide ja käitumisreeglite kasvatamisel.

Kollektiivse töö määratu suurest osatähtsusest ja ta kasvatuslikust mõjust kirjutas Makarenko:

«... tööpingutuses ei kasvatata mitte ainult inimese ettevalmistust tööle, vaid ka seltsimehe ettevalmistust, s. t. kasvatatakse õiget suhtumist teistesse inimestesse — see on juba kõlbeline ettevalmistus. ... ühine tööpingutus, töö kollektiivis, inimeste abistamine töös ja nende alatine vastastikune sõltuvus töös just võivadki luua inimeste õige suhtumise üksteisesse.»¹

Kollektiivne töö tugevdab usku oma jõusse, südikust ja elurõõmu, töökollektiivis näeb õpilane selgemini iseennast, oma negatiivseid ja positiivseid külgi. Toome näite: esimestel sõjajärgsetel aastatel võtsid kõik Tallinna koolid osa ülelinnalistest pühapäevikutest linna taastamise alal. Ülesanne seisis selles, et teatud maa-alalt väljakutel ja tänavatel koristada ehituste jäänused, varemed, mis olid tekkinud sõjategevuse tagajärjel. Koos teiste koolidega võttis pühapäevikutest osa ka 32. kool. Sel tööol oli suur tähtsus koolikollektiivi liitmisel, ja vaatamata töö raskustele, tegid õpilased seda rõõmuga, võisteldes omavahel töö kvalitee-

¹ A. S. Makarenko. Valitud pedagoogilised teosed. Lk. 389, Tallinn, 1948.

dis. Üksikud õpilased, kes püüdsid kõrvale hoida ja võimalikult rohkem puhata, said samas ühiskondliku arvamuse poolt vastava hinnangu ja vastava mõjutuse osaliseks. Millise rõõmu ja uhkusega jalutasid siis õpilased nende poolt puhastatud kohtades, meenutades üksikuid episoodide seoses nende kollektiivse tööga. Õpilased võtsid osa ka linna haljastamisest. Nüüd on puud, mis nad istutasid, suureks kasvanud ja paljud 32. kooli õpilased täisealisteks saanud, kuid tänapäevani armastavad nad teistele inimestele näidata selle töö tulemusi, millest nad aktiivselt osa võtsid. Kollektiivne töö jättis paljudeks aastateks õpilaste südamesse suure rahuldustunde.

Sotsialistlikus ühiskonnas kasvatatakse ka igapäevases elus kollektiivsuse ja humaansuse tunnet ning valmisolekut teiste inimeste abistamiseks. Perekondades, kus töökasvatuse küsimusi õigesti lahendatakse, tunnevad lapsed hästi oma kohustusi majapidamises ja nad ei veereta kunagi teiste õlgadele seda, mida nad ise on kohustatud tegema. Vastupidi, nad püüavad ema abistada, et ta rohkem puhata saaks. Suuremad lapsed hoolitsevad väiksemate eest ja väiksemad suhtuvad neisse lugupidamisega. Näiteks ei luba VII klassi õpilane Helve N., et ema ta kolmeaastase õekese pesu peseks. Õekese vannitamine on samuti Helve kohustus. «Emal on palju tööd,» ütleb Helve, «ma tahan teda kõiges abistada.» VI klassi õpilane Aino K. on kodus abiks majapidamistöodes ja hoolitseb meelsasti vanakese-naabritari eest, käib tema eest poes, aitab tal ahju kütta ja täidab muid vanakese poolt antud ülesandeid.

Töö kasvatab õpilastes kohusetunnet perekonna, kooli ja kodumaa vastu.

NSV Liidus töö mitte et ainult kasvatab inimest, vaid kasvatab teda ka ümber. Määratu suure populaarsuse omavad meil A. S. Makarenko kogemused. Makarenkot tuntakse noorte seaduserikkujate ümberkasvatajana ka väljaspool Nõukogudemaa piire. Oma kasvatustöö rajas Makarenko kollektiivsele tööle. Gorki oli vaimustuses noorte seaduserikkujate ümberkasvatamisest töökommunidades, kus õnnestub, nagu ütleb A. M. Gorki, «tundmatuseni muuta ja ümber kasvatada sadu lapsi, keda elu nii julmalt ja solvavalt on muljunud.»

Oma kõnedes on A. M. Gorki korduvalt rõhutanud neid kolossaalseid võimalusi, mida sotsialistlik töö uue inimese kasvatamiseks loob. Nii kirjutab ta 19. VII 1925. a. kirjas

A. S. Makarenkole: «Andke edasi minu südamlik tervitus kõigile kolonistidele. Öelge neile, et nad elavad suure ajaloolise tähtsusega päevadel, mil inimeselt eriti nõutakse armastust töö vastu, mis on tarvilik selleks, et maapeal uut, vaba ja õnnelikku elu üles ehitada.»¹

Teadupärast omandasid kolonistid kollektiivses töös kõik nõukogude inimese omadused ja muutusid sotsialistliku ühiskonna täisväärtuslikeks ehitajateks.

Järelikult kasvatatakse tööprotsessis õpilases mitte ainult tööarmastust, töövilumust ja oskust iga alustatud üritus lõpule viia, vaid kasvatatakse ka teisi omadusi: kollektivismi ning kohusetunnet, s. o. jooni, mis nõukogude inimest iseloomustavad ja teda kapitalistliku ühiskonna inimesest põhjalikult eraldavad. Nende moraalsete omaduste kujundamise protsessis on eriti suur tähtsus ühiskondlikul töö.

6. LASTE TÖÖKASVATUSE TEED JA VAHENDID PEREKONNAS

Üheks töökasvatuse teostamise vahendiks on kord, päevarežiim perekonnas. Kui perekonnas valitseb puhtus ja kindel päevarežiim, siis teevad lapsed kõik õigeaegselt. Nad heidavad õigel ajal magama, tõusevad õigel ajal üles, valmistavad määratud ajal oma ülesanded, tunnevad hästi oma kohustusi majapidamise alal ja täidavad neid õigeaegselt.

Makarenko omistas määratu suurt kasvatuslikku tähtsust korra organiseerimisele perekonnas ja seal kindla päevarežiimi kehtestamisele. Ta asus seisukohal, et see perekond, kus vanemad sellele tähelepanu ei pööra, ei suuda kasvatada uut inimest, sotsialistliku ühiskonna ehitajat. Pöördudes lastevanemate poole, ütles Makarenko: «Kuidas te saate kasvatada last, elavat olendit, inimest, nõukogude kodanikku, kui te pole suuteline korraldama kümme-kümne elutut asja oma korteris?»² «Väline kord,» kinnitab Makarenko, «millega te harjutate last kõige varasemas eas, kujundab teda, sunnib teda asetama endale suuremaid nõudmisi.»³

Tavaliselt mõjub kindla päevarežiimi, korra ja puhtuse

¹ «Sovetskaja pedagogika», nr. 6, 1948. Lk. 55 (v. k.).

² A. S. Makarenko. Kommunistlikust kasvatusest. Lk. 376, Tallinn, 1954.

³ Sealsamas.

puudumine kodus elus negatiivselt õpilase õppeedukusele ja õpilase töövõimele. Harilikult on sellistes perekondades õpilastel raske õppida, ta magab halvasti, sööb korrapäraselt, peseb end harva, valmistab ülesandeid nii kuidas juhtub, kohustused majapidamise alal aga puuduvad tal üldse.

Kellelgi kuuenda klassi õpilasel Peeter N.-il olid aastast aastasse järeleksamid, ta õppis halvasti. Harva tuli ta kooli valmis ülesannetega ja armastas aega õues mööda saata. Vaatamata klassijuhataja jõupingutustele püsis Peeter mahajäänute seas. Peetri perekonda külastades leidis klassijuhataja korteris alati korralageduse. Ükski ese ei olnud oma kohal: riided vedelesid kus juhtus, igal pool oli tolm, põrand oli räpane. Klassijuhataja vestlused vanematega päevarežiimi, korralikkuse ja puhtuse tähtsusest kandis vilja. Kui korteris kord oli jalule seatud, läks Peeter heameelega koju, hakkas õppeülesandeid õigeaegselt ette valmistama, ta töövõime tõusis ja ühes sellega ka õppeedukus.

Sageli on vanemad ebaõigel arvamisel: seni kui laps väike on, valvavad vanemad rangelt ta päevarežiimi järele. Kui laps aga koolis käima hakkab ja, veel enam, kui ta juba noorukiks muutub, siis pole täpne ajajaotus temale enam kohustuslik. Just nimelt selletõttu jäävad paljud õpilased ilma võimalusest elada mitmekülgset ja sisukat elu. Neil ei jätku aega tööks ringides, raamatute lugemiseks ja muuks tegevuseks, mis õpilase arengut soodustab.

Vanematel tuleb aru saada sellest, et ratsionaalne režiim kasvatab niisuguseid omadusi, mis iseloomustavad nõukogude inimest, nagu oskus aega hinnata ja kalliks pidada, ning õpetab korralikkust, distsiplineeritust, organiseeritust ja tugevdab tahtejõudu. Täpne päevarežiim loob õpilasel harjumuse süstemaatiliselt töötada, suure vastutustundega täita iga töö (õppetöö, majapidamistööd, ühiskondlikud ülesanded jm.).

Päevarežiimi aluseks võetakse õpilase peamine töö — õppetöö. Sellest lähtudes määratakse hommikuse ülestõusmise aeg, hommikvõimlemine, söögiaeg, õppetöö, töö majapidamise alal, puhkus ja magamine.

Vastavalt ea, elu- ja õppetöötingimuste muutumisele peab muutuma ka päevarežiim. Tuleb meeles pidada, et päevarežiimil on tähtis osa õpilase elu kõigil perioodidel, et selle tagajärjel täpsustuvad ainult vahekorrad mitmesuguste tegevusliikide ja töö ning puhkuse vahel.

Vanemad peavad õpilasele päevarežiimi tähtsust selgitama, et viimane kehtestatud nõudmistesse teadlikult suhtuks.

Et õpilasele edukalt õpetada päevarežiimi täitmist, selle tagatiseks on perekonnas valitsev kindel kord, kuid kõige tõhusam meetod on siiski vanemate eeskuju. Kui vanemad lapselt nõuavad, et ta kindlaksmääratud ajal magamast tõuseks, kindlaksmääratud ajal einetama istuks jne., siis peavad nad ka ise neid nõudeid täpselt täitma.

Tööarmastuse kasvatamise tähtsaimaks teguriks on perekonna organiseerimine kindlaks töökollektiiviks, kus täiskasvanud ja lapsed üksteist abistavad, üksteise eest hoolitsevad, üheskoos vaba aega veedavad ja ühist üksmeelset elu elavad. Makarenko meenutab vanematele, et peamine kasvatuses seisab «... teie perekonna, teie isikliku ning ühiskondliku elu organiseerimises ja lapse elu organiseerimises.»¹

Sotsialistlikus ühiskonnas on töölise, kolhoosniku ja intelligendi perekond töökollektiiv. Ta ei eralda end ühiskonna huvidest, vaid elab kogu riigile ühiste huvidega, järelikult on perekond Nõukogude riigis väike osake kogu meie hiiglasuurest riigist.

Perekonnas kuulevad lapsed, kuidas vanemad tööpäeva muljeid jagavad, kui kõrgesti nad hindavad inimesi, kelle töö meie maad tugevdab, tema rikkusi suurendab. Üksmeelse perekonnas abistavad isa ja ema teineteist kodustes töödes. Vanemate eeskujul on suur tähtsus töökasvatuse ülesannete täitmisel perekonnas.

Viie lapse ema K. V. Mahhova oma raamatus «Kasvatusest perekonnas» jutustab, et tema laste töö perekonnas mitte ainult et kergendas ema tööd, vaid kasvas ka lastes armastust ja lugupidamist töö vastu ning aitas välja töötada kasulikke harjumusi.

«Meie lapsed», kirjutab Mahhova, «hakkasid maast-madalast mõistma, et pole olemas niisugust tööd, mis inimest alandaks. Nad nägid, et isa ja ema alati tegevuses olid. Kui isa, täisealine mees, kõikide poolt lugupeetud töötaja, abistab oma naist kodustes töödes, ega siis ometi keegi lastest või keelduda ema abistamast.»

Kuid kõige peamisem laste töökasvatuses on vanemate

---

¹ A. S. Makarenko. Valitud pedagoogilised teosed. Lk. 350, Tallinn, 1948.

ühiskondlik ilme, nende töötegevus, osavõtt meie maa ühiskondlikust elust, nende moraalne pale.

33. kooli seitsmenda klassi õpilase Tanja B. ema, Balti Manufaktuuri töötaja, oli rahutu sellepärast, et Tanja VII klassis halvemini õppima hakkas, lakkas täitmast oma ülesandeid majapidamise alal, laiskles ja veetis suurema osa ajast oma sõbratari juures. Ema noomimised ja nõudmised teda ei mõjutanud. Siis leidis ema võimaluse anda tütrele selliseid ülesandeid, millede täitmiseks Tanjal tuli ema juurde tsehhi tulla, ja ükskord võttis ema Tanja endaga ühes koosolekule. Tütar nägi, millise lugupidamisega suhtuvad tema emasse teised töökaaslased, millise tähelepanuga kuulavad tema kõnet koosolekul kõik töölised. Ema ühiskondlik töö ja üldine lugupidamine tema vastu mõjusid eriti soodsalt tüdrukule. «Meie Tanjat ei tunne enam äraagi,» ütleb ema, «nii hoolsaks on ta muutunud. Tuled töölt koju, kodus kõik koristatud, ja koolis saab ta ka ainult viisi.»

Seejuures aga ei arvesta vanemad mitte alati eeskujutähtsust tööarmastuse kasvatamisel. Esineb veel perekondi, kus vanemate suhtumine oma töökohustustesse kasvatab lastes eitavat suhtumist töösse.

Klassijuhataja P. Petrov kirjutab oma päevikus, kuidas õpilase K. ema, kaevates oma poja laiskuse üle, kooli süüdistab. Ta arvab, et kool on süüdi selles, et pojalt kohusetunde puudub. Tema peab poega mööda õue taga otsima, ta koju tooma ja ülesandeid õppima sundima. K. on andekas õpilane, kuid temasse oli tugevasti juurdunud vastu-meelsus töötamise vastu. Kodus ta midagi enda järelt ei korista, ei abista milleski ema, logeleb ilma tööta. Tutvunud lähemalt K. vanematega, teeb klassijuhataja oma tähelepanekutest K. perekonna suhtes järeldused ja toob teise näite.

«K. isa ja ema on väikekodanlased selle sõna täies mõistes. Nad mõlemad töötavad. Kuid töö on neile ainult palga- saamise vahendiks. Kõik nende mõtted ja püüded on suunatud sellele, kuidas võimalikult mugavamalt elada. Miski muu neid ei huvita. Ja ka töösse suhtuvad nad kroonulikult ning ükskõikseltselt. Arvan, et ma ei eksi, kui ütlen, et poisike K. pole oma kodus kuulnud ainustki sõna sellest, et töö peale palga annab ka väga suurt rahuldust. See-eest aga, ma olen selles veendunud, on poiss palju kordi kuulnud halisemist selle üle, et, näe, peab töötama, peab vara

üles tõusma, kaugele sõitma jne. Aastatega on see kõik kogunenud, ladestunud ja kujunenud teadlikuks sisemiseks veendumuseks: kõige parem on mitte midagi teha. Oma ükskõiksuse töö vastu andsid vanemad, seda ise märkamata, pojale edasi. Nüüd aga, kus poisist on logard kasvanud, kohkuvad nad ja süüdistavad kooli. Kuid kas kool on nii väga süüdi? Sest selliseid, kui K., on koolis üksikuid. Ma tean väga hästi, et midagi sellist poleks võinud juhtuda kas või õpilase N.-ga. Tema isa pole enam noor, kuid energiline teohimuline inimene. Ta on tehases meistriks. Tal on neli poega. Vanem neist on insener, teine muusikamees, kolmas üliõpilane ja neljas minu õpilane N. Kogu perekond on selliselt häälestatud, et poiss ei saanud üles kasvada laisana, vedelvorstina ja logardina. Kõik ta vennad töötavad hästi, püüavad ja jõuavad edasi. Ka isa ise on innukalt oma töö juures ja vestleb alati tehases ning tsehhist. Pole siis juhuslik seegi asjaolu, et N. on suurepärase õpilane, aktiivne, arukas ja teadlik poiss. Kuid teda kasvatas ju sama kool, mis K.-dki.»¹

Makarenko rõhutab korduvalt mõtet, et vanemate eeskuju on laste kasvatamisel suur jõud. «Teie isiklik käitumine on kõige otsustavam asi,» kõneleb ta «Loenguis lastekasvatamisest». «Ei saa eraldada perekondlikke asju ühiskondlikest. Teie aktiivsus ühiskonnas või tööl,» selgitab Makarenko, «peab peegelduma ka perekonnas, teie perekond peab nägema teie poliitilist ja kodanlikku palet ja seda mitte eraldama vanemlikust palgest. ... Vanemlik nõudlikkus enese suhtes, vanemlik austus oma perekonna vastu, vanemlik kontroll iga oma sammu üle — see on esimene ja tähtsaim kasvatusmeetod.»²

Peatume küsimusel, kuidas õpetada lapsi tööle, kuidas õpetada neile vajalikke oskusi igapäevaseks eluks.

Töökasvatust peab alustama eelkoolieas, eneseteenindamisega: juba selle abil harjub laps tööpingutusega. Esi-algu paneb ta end riidesse ja samuti riietub lahti ning teeb oma voodi üles täiskasvanute kaasabil, vanemaks saades täidab ta neid kohustusi iseseisvalt, sest need on talle jõukohased.

Laps riietub, ema aitab tal pihikut kinni nõõpida, saa-

¹ «Semja i škola», nr. 9, 1949. — Petrov, «Mis me peame pojaga peale hakkama?»

² A. S. Makarenko. Valitud pedagoogilised teosed. Lk. 347—348, Tallinn, 1948.

paid kinni nõorida, teenindab last ja unustab tihti oma peamise ülesande — õpetada last ja näidata talle, kuidas seda või teist tööd eneseteenindamisel on vaja teha. Kõrvuti selle näitamisega tuleb tingimata süstemaatiliselt nõuda, et laps temale jõukohast tööd ja vanemate juhatusi täpselt täidaks.

Samaaegselt eneseteenindamisega tuleb lapsele õpetada ka täpsust ja puhtusearmastust: ta peab end hoolikalt pesema, hambaid puhastama, enne sööki tingimata käsi pesema, oskama kasutada kahvlit ja lusikat, söögi ajal hoidma puhtad oma riided ja laudlina, ja kõike seda kasvatatakse lapsele pideva harjutamise teel.

Hügieeniliste ja tööharjumuste sisendamine nõuab vanematelt algul lapse süstemaatilist juhatamist ja kontrollimist, kuid järk-järgult, pärast mitmekordseid harjutusi, muutuvad harjumused kindlaiks ja alalise juhatamise ning kontrollimise vajadus langeb ära.

Vanemad ei tohi unustada, et lapsele perekonnas esitatud nõuete suhtes peab tingimata valitsema üksmeel. Lubamatu on, kui täiskasvanute arvamused töökasvatuse küsimustes erinevad. Ema püüab lapsele tööharjumusi sisendada, vanaema aga püüab teda tööpingutustest päästa: puhastab ta saapaid, koristab ta mänguasju ja raamatuid ning hoolitseb tema eest söögi ajal.

Kõik täiskasvanud perekonnaliikmed peavad pidama tähtsamaks töökasvatuse reeglits: mitte teha lapse eest seda, mida ta ise teha võib. Üksmeelsete nõuete puudumine perekonnas, ülearune hoolitsemine lapse eest segavad mitte ainult tööharjumuste väljakujunemist, vaid võtavad lapselt ka selle rõõmu, mida ta tunneb, kui ta iseseisvalt on temale jõukohastest raskustest jagu saanud.

Kui vanemad alahindavad lastele eelkooliealises vanuses tööharjumuste õpetamist eneseteenindamise alal, siis viib see olukorrani, et esimese, teise ja mõnikord ka kolmanda klassi õpilane ei suuda koolis iseseisvalt üleriideid ära võtta ega neid selga panna.

Maast-madalast on tarvis lapsele õpetada korralikkust ja säästlikkust, alates sellest, et laps oma ülikonna korralikult varna riputab või hoolikalt kokku paneb ning et ta oma riideid ja jalatseid puhastab.

Kui laps vanemaks saab, muutuvad ta kohustused keerukamaks. Nii peab esimese klassi õpilane juba oskama iseseisvalt nõopi ette õmmelda, sukki nõeluda, trippi külge õmmelda jne.

Vanemate õpilaste suhtes tõstab perekond oma nõudmisi veelgi. See, mida varem ema ja teised perekonnaliikmed tema eest ära tegid, jäetakse nüüd ta enda tööks: oma rõivaste keerukam parandamine, nende hoolikas puhastamine või pesemine ning triikimine. Tavaliselt on lohakas õpilane vähem distsiplineeritud kui puhas ja korralik õpilane.

E. Koševaja meenutab «Jutustuses pojast»: «Oleg pidas alati oma välimuse eest hoolt, ta oli selles ikka enda vastu nõudlik. Ta ülikond oli alati nagu uus, plekkideta, hästi harjatud ja ta enda poolt pressitud. Magama heites pani Oleg oma asjad korralikult enda lähedale toolile. Kunagi ei nähtud teda lõikamata või sugemata juustega.»¹

Harjumus korralik olla aitab õpilases kasvatada seesmist keskendumist, organiseeritust ja distsiplineeritust.

Peale eneseteenindamise kohustuste peavad eelkooliealisel lapsel olema ka jõukohased kohustused kodus majapidamises, oma mänguasjade ja raamatute korrahoidmine, täiskasvanute abistamine tubade koristamisel, tolmu pühkimine (sealt, kus see lapsel võimalik on), lillede kastmine; kõik see on lapsele jõukohane töö ja ta täidab heameelega oma kohustusi. Sedamööda, kuidas lapsed kasvavad, kooli lähevad, laienevad nende kohustused koduse majapidamise alal. Näiteks noorema astme õpilase alaliseks kohustuseks võib olla ema abistamine toiduvalmistamisel: teda võib lasta tangu pesta, kartuleid, köögivilja peeneks lõigata, tainast rullida, sest kõiki neid töid teeb õpilane ema juhtimisel. Nooremate vendade ja õdede eest hoolitseda, lauda katta, tuba pühkida, nõusid pesta — seda tööd peab õpilane süstemaatiliselt, ilma täiskasvanute abita tegema. Alalised töökohustused harjutavad õpilast iseseisvalt ja aktiivselt töötama.

Peale alaliste kohustuste peab õpilane täitma ka üksikülesandeid, vabastades neist ema ja teisi vanemaid perekonnaliikmeid: tegema väikesi sisseoste majapidamise alal, käima postimajas jm. Mida vanemaks õpilane saab, seda rohkem tuleb teda kaasa tõmmata kõige mitmekesisemates töödes, mis on vajalikud perekonna ja tema enda teenindamiseks, seda rohkem peab ta omandama mitmesuguste perekonnas esinevate keerukate tööde tehnikat. Ta peab oskama iseseisvalt toitu valmistada, peab teatud päevadel

¹ E. Koševaja. «Jutustus pojast». Lk. 27—28, 1952 (v. k.).

hoolikalt korterit koristama, maaoludes iseseisvalt köögi-
viljaaia ja loomade eest hoolitsema, tegema koduste tehni-
liste vahendite remonti (seda liiki tööde tähtsusest rääki-
sime juba eespool) jne.

Tööharjumuste kasvatamise tähtsaks vahendiks on vane-
mate tähelepanelik suhtumine õpilase igasse kehalisse
töösse. Õigeaegne nõuanne ja näpunäide, kuidas seda või
teist tööd tuleb teha, päästab õpilase ülemäärasest tarbe-
tust jõupingutusest ja säästab ta jõudu. Kuid ka selles
peavad vanemad oskama õiget piiri pidada ja õpilase
vanust arvestama, nad ei tohi takistada tema initsiatiivi ja
võimalust rakendada töös oma mõtlemis- ja kujutlusvõi-
met. Vanemate käest ausasti teenitud kiitus töö eest tõstab
tööarmastust ja teadlikku suhtumist oma kohustustesse.
Õpilane peab iga tööd tegema hoolikalt ja kohusetruult;
see on tähtis harjumus, mis kasvatab õpilase nõudlikkust
iseenda ja oma töö suhtes. Vanemad peavad tähistama
laste iga edusammu töös. Muidugi mõista ei tohi see olla
ülistamine, vastupidi — vanemad peavad rõhutama, et see
nii peab olemagi, kuid samas näitama ka oma rahulolu hästi
tehtud töö suhtes. Positiivne tööhinnang tugevdab õpilase
usku oma jõududesse. Kui töö on ebaõnnestunud, peab
õpilane seletama, miks ta seda halvasti tegi. Hooletus töös
on lubamatu, eriti kui see sageli kordub. Sel juhul kaob
töö kasvatuslik tähtsus ja kujuneb kahjulik harjumus. Nii-
sugusel korral tuleb vanematel oma nõudlikkust suurenda-
da ja näidete abil selgeks teha, milleni võib viia vastu-
tustunde puudumine, nad peavad äratama lapses huvi töö
vastu, peavad meenutama selle töö eesmärki ja seda, et
see perekonnale vajalik on. Kuid samas tuleb olla tagasi-
hoidlik: mitte lubada sellist olukorda, et õpilane teeb ainult
töid, mis teda huvitavad. Iga töö, mis õpilasele ülesandeks
on tehtud, isegi ebameeldiv, on suunatud perekonna vaja-
duste rahuldamiseks ja õpilane peab seda tegema kannat-
likult ja täie vastutusega.

Õieti toimivad need vanemad, kes vestlevad lastega meie
ülesehitustöö edusammudest, tutvustavad neid meie maa
parimate inimeste töötegevusega, stahaanovlaste ennast-
salgava tööga omal tootmisalal. Nende näidete varal mõis-
tavad õpilased, milline hiiglasuur jõud on teadmine ja töö
ning kuidas loov töö meie maa ümber kujundab. Ühel ajal
positiivsete näidetega tuleb jutustada ka sellest, kui halet-
semisväärased on inimesed, kes tööd kardavad, kes ise end

teenindada ei oska, kes õigel ajal pole omandanud kogemusi igapäevaseks eluks, kes pole õppinud puhtust ja korralikkust, nii et õpilane otsusele jõuaks: «Jah, raske on elada saamatul inimesel. Tuleb rohkem teadmisi omandada ja õppida kätte iga töö, elus läheb kõike tarvis.»

Töökasvatuse edu oleneb ka sellest, millist tooni vanemad lastega käitudes tarvitavad. Kui vanemad väljendavad oma nõudmisi õpilasele käratsedes, järjekindlusetult ja toorelt, siis kaob õpilastel, eriti noorukitel, huvi töö vastu ja ka tahtmine seda teha.

Täiesti põhjendatult juhib Makarenko vanemate tähelepanu kindlakäelise juhtimise, aruka nõudlikkuse ja tõsise asjaliku tooni kasutamise tarvilikkusele laste suhtes.

«Vanemad peavad võimalikult vara omandama rahuliku, tasakaaluka, lahke, kuid alati otsustava tooni oma asjalikus korralduste andmises, lapsed aga peavad kõige nooremast east alates harjuma niisuguse tooniga, harjuma korraldusele alistuma ja seda meelsasti täitma. Võib kuitahes lahke olla lapse vastu, temaga naljatleda, mängida, aga kui tekib vajadus, peab oskama korraldusi teha... seesuguse ilmega..., et teil ega lapsel ei ole kahtlusi korralduse õigsuses ja ta täitmise paratamatuses.»¹

Töökasvatuses etendab suurt osa see, kui kõrvuti nõudlikkusega avaldub ka vanemate delikaatsus, lugupidamine ja usaldus õpilase, tema jõu, võimaluste ja kohusetruuduse vastu.

Makarenko soovitab vanematele: «... et lapses soovi töötamiseks esile kutsuda, võib tarvitada palumise moodust. Palumine erineb teistest kohtlemisviisidest selle poolest, et ta jätab lapsele täieliku valikuvabaduse. Palve peabki niisugune olema. Seda tuleb esitada nii, et lapsele näiks, nagu täidaks ta palvet omast heast tahtmisest, ilma et mingisugune sundus selleks ergutaks. Tuleb ütelda:

«Mul on sulle palve. Kuigi see on raske ja sul on mitmesugused teised toimingud käsil...»

Palumine on kõige parem ja pehmem kohtlemise moodus, kuid seda ei tohi kuritarvitada. Palumise vormi on kõige parem tarvitada neil juhtumel, kui te hästi teate, et laps heameelega teie palvet täidab.

---

¹ A. S. M a k a r e n k o. Valitud pedagoogilised teosed. Lk. 371, Tallinn, 1948.

Kui teil aga on selleks mingi kahtlus, tarvitage harilikku rahulikku, kindlat, asjalikku käsundusvormi.»¹

Vanemate kuival toonil antud käsk lastele ei saavuta eesmärki: «Ma ütlesin ju sulle — jalamaid mine ja tee!» pöörub isa kaheksanda klassi õpilase poole, käskides teda lund rookida. Poeg täitis käsku, kuid tundis end solvatuna ja töö oli talle koormaks. Õpilane täidab meelsasti vanemate poolt antud tööülesande, kui talle on selged töö eesmärk ja tähendus. Näiteks räägib isa poegadele: «Sel pühapäeval on meil tarvis aias õunapuud ümber kaevata. Järgmiseks pühapäevaks on maa juba kuivanud ja kaevamisest pole enam palju kasu.»

Ja kuigi poistel oli kavas jalgpalli mängima minna, mõjutavad isa argumendid neid mängust keelduma ja aias tööle hakkama.»²

Õpilase osavõtt kodustest majapidamise tööd valmistab talle suurt rahuldust, kui vanemad rõhutavad, et tehtud töö on suur tähtsus kogu perekonna suhtes. Sellega kasvatatakse õpilases harjumust mitte põlata ühtki majapidamisalast tööd, kasvatatakse teadmist, et on tingimata tarvis jagada teiste perekonnaliikmetega nende töökohustusi.

Niisiis, selleks et õieti lahendada ülesannet laste töökasvatuse suhtes perekonnas, on tarvis:

1. Kehtestada kindel kord perekonnas ja kindel päeva-režiim õpilase suhtes, s. t. et õppimine, töö ja puhkus õieti vahelduksid;

2. Organiseerida perekond üksmeelseks kollektiiviks, mis on rajatud vastastikusele usaldusele, lugupidamisele ja armastusele, kus «... vanemad erinevad lastest selle poolest, et esimesed juhivad perekonda, kuna teisi kasvatatakse perekonnas»³ ja kus otsustava tähtsuse omab vanemate eeskuju;

3. Juba maast-madalast lapsi kaasa tõmmata neile jõukohasele tööle, laste töökohustusi perekonnas järk-järgult komplitseerides ja laiendades;

---

¹ A. S. Makarenko. Valitud pedagoogilised teosed. Lk. 396—397, Tallinn, 1948.

² «Rabotnitsa» nr. 2, 1955. — Panfilova, «Miks Tolja ei austa isa elukutset» (v. k.).

³ A. S. Makarenko. Valitud pedagoogilised teosed. Lk. 343, Tallinn, 1948.

4. Kõik perekonnaliikmed peavad töökasvatuse küsimuste lahendamisel kooskõlastatult teotsema: ühtne suhtumine õpilasesse ja ühtsed nõupidamised tema suhtes;

5. Süstemaatiliste tööharjutuste teel kasvatada õpilases harjumus töötada ja soov perekonnale kasulik olla;

6. Anda objektiivne hinnang õpilase poolt tehtud tööle ja näidata selle tähtsust perekonna suhtes;

7. Oskuslikult ühendada nõudlikkus õpilase vastu õrnatundelisuse ja tähelepanuga. «Võimalikult rohkem austust inimese vastu, võimalikult rohkem nõudlikkust tema suhtes.» (A. S. Makarenko.)

7. ÕPILASE ETTEVALMISTAMINE TOOTVAKS TÖÖKS

Õpilase osavõtt kodustest töödest on ta edaspidise töötegevuse ettevalmistamine.

Täites temale perekonna poolt esitatud jõukohaseid nõudmisi, valmistab õpilane end ette nende nõudmiste täitmiseks, mida sotsialistlik ühiskond temale tulevikus esitab.

«Just perekondlik ettevalmistus tööle,» kirjutas Makarenko, «omab kõige suuremat tähtsust inimese tulevaseks kvalifikatsiooniks. See laps, kes perekonnas saab õige töökasvatuse, sooritab edaspidi suurema eduga ka oma spetsiaalse ettevalmistuse. Need lapsed aga, kes perekonnas ei omandanud mingit töökogemust, ei saavuta ka head kvalifikatsiooni, neid tabavad mitmesugused äpardused, neist saavad halvad töömehed, hoolimata riiklike asutiste kõigist pingutustest.»¹

Kogemused näitavad, millist tähtsat osa etendab õpilase (eriti noorukite ja vanemate klasside õpilaste) osavõtt vanemate tööst. Näiteks autojuhi poeg, 32. kooli õpilane Genja K. unistas juba väiksenäna auto juhtimisoskuse omandamisest. Isa jutustas pojale oma erialast, näitas, kuidas mootor töötab; kui isa autot remontis, ulatas poeg talle tööriistu kätte, hõõrus auto puhtaks jne. Hiljem noorukina võttis ta osa mootori remontimisest, õppis järk-järgult autot juhtima, hakkas tehnikat armastama ja lõpetab praegu edukalt laevaehituse instituudi.

¹ A. S. Makarenko. Valitud pedagoogilised teosed. Lk. 391, Tallinn, 1948.

Meie ühiskonna tingimustes on harilik nähe, et lapsed isa ja ema eeskujule järgnevad. Juba maast-madalast ilmneb neil huvi isa ja ema kutseala vastu, vanemad annavad oma teadmisi lastele edasi ja lastest saavad tublid asjatundjad oma töö alal, osavad spetsialistid. Nii juurdus õpetaja tütresse Ljuda J.-sse juba lapsepõlvest lugupidamine oma ema kutseala vastu. Ta kuulas tähelepanelikult ema jutustusi tööst, pani tähele, millist rahuldust pakkus emale pedagoogiline töö, ja ta otsustas ka ise pedagoogiks saada. Ta soov täitus. Ljuda töötab õpetajana Tallinna 9. koolis. Tema noorem õde, teise klassi õpilane, armastab pealt vaadata, kuidas Ljuda vihikuid kontrollib ja tunniplaane koostab, armastab kuulata, kuidas ta vanem õde ja ema kooli kohta muljeid vahetavad ja unistab juba nüüd sellest, et kui tema suureks kasvab, siis hakkab ta ka õpetajaks.

Kaheksanda klassi õpilane Ira K. kavatseb pärast kümenda klassi lõpetamist tööle asuda raadiotehasesse, kus töötab ta isa kogu tehases lugupeetud meistrina. Ira tunneb hästi raadiovastuvõtja ehitust, seda on ta isalt õppinud. Isa hoolitseb selle eest, et luua tingimusi tütre huvi arendamiseks tehnika vastu. Majas leiduvad kõik vajalikud tööriistad: kruvikeerajad, kruustangid, väikesed käsisaed jne. Ira oskab lihtsamaid töövahendeid juba käsitseda ja parandab elektritriikrauda, elektripliiti jne. mitte ainult oma kodus, vaid teenindab sel alal meelsasti ka naabreid.

Meie kodumaa pakub õpilastele kõige avaramaid võimalusi oma võimete arendamiseks. Töötades mitmesugustes ringides, avaldab õpilane selgesti oma kalduvusi ning visalt raskusi ületades saavutab juba koolipingil kõrgeid töönäitajaid.

Olev V. teotses mudellennukite ringis ja avaldas erilist huvi mudelite valmistamise vastu. Ta mudelid kiideti võistlustel heaks. Need edusammud õhutasid veelgi rohkem poisi huvi selle tööala vastu. Vanemad ergutasid poisi tööd ringis, ja eriti tähtis oli see sel juhul, kui Olevil midagi ei õnnestunud ja vanemad siis pojaga vesteldes talle usku oma jõusse sisendasid. Lõpetanud kooli, astus Olev lennukite instituuti ja teda peetakse seal üheks andekamaks üliõpilaseks.

Eriti suur on perekonna osatähtsus õpilase ühiskondlikku töösse suhtumise kujundamisel. Heldi I. õppis juba lapse-

põlvest oma kohustusi majapidamises täpselt täitma ja armastas tööd. Ema õpetas talle kõiki koduseid töid. Kui Heldi pärast kaheksanda klassi lõpetamist raadiotehasesse astus, õppis ta lühikese aja jooksul oma kutseala kätte. Samal ajal õppis Heldi ka töölisnoorte koolis. Praegu lõpetab ta kümmanda klassi, kuid ei mõtlegi saavutatuga rahulduda, vaid kavatseb tõsta oma kvalifikatsiooni kõrgema õppeasutuse kaugõppe osakonnas.

Sotsialistliku tootmise tingimustes on töölisel olemas piiramatud võimalused oma kultuurilise ja tehnilise taseme tõstmiseks kuni inseneri tasemeni. Sellele asjaolule juhtis noorsoo ja ta kasvatajate tähelepanu M. I. Kalinin: «Tehasekutse õppimine,» ütleb ta, «ei võta teilt tulevikus võimalust töötada mistahes teisel alal. Tehas ei tõkesta teile teed arenemisele, — vastupidi, avab teile laia tee . . . kui soovite, teaduslikuks tööks.»¹

Õpilase edasise töötegevuse edu, tema osavõtt ühiskondlikust tööst sõltub paljus sellest, kuidas vanemad aitavad lahendada küsimust: kelleks saada? Iga aastaga avarduvad meie lastele võimalused mistahes kutseala omandamiseks. Meie noormehed ja neiud, lõpetanud keskkooli, võivad kohe alustada praktilist tööd käitises ja põllumajanduses. Selle töö käigus jõuavad nad omandada valitud eriala ja areneda kõrgekvaliteedilisteks töötajateks. Kuid mõned vanemad alahindavad sellist kutseala omandamise teed. Praktikast võib tähele panna fakte, et vanemad lapsi tagasi hoiavad käitises astumisest ja pakuvad noormeestele ja tütarlastele võimalust «valmistuda» kõrgemate õppeasutuste sisseastumiseksamiteks järgmisel aastal, kui eksamid esimesel aastal ei õnnestu.

Valesti talitavad vanemad, määrates poja või tütre tulevase tööala, arvestamata nende jõudu ja võimalusi, juhindudes ainult omaenda soovist. Näiteks otsustas kaheksanda klassi õpilase Helle V. ema, et tema tütre peab saama baleriin. Ta ütleb: «Ma ise olen lavast unistanud, kuid see ei õnnestunud mul. Las siis saab ometi mu tütrestki kunstnik.» Kuid Hellel puuduvad igasugused eeldused selleks erialaks.

Suur pettumus tabas Jaan K.-d ja tema vanemaid, kui noormees nägemisvea tõttu arstide komisjonist läbi ei pää-

¹ M. I. Kalinin. Kommunistlikust kasvatajast. Lk. 171. Tallinn, 1947.

senud ja merekooli astuda ei saanud. Järelikult tuleb selleks, et õpilane oma kutseala õieti valiks, tingimata arvestada kõiki ta eeldusi, ta jõudu ja võimalusi.

Meie teame, et juhuslikult valitud kutseala igakord ei rahulda.

Iga kutseala spetsialistide seas võib kohata selliseid inimesi, kes oma kohustusi ükskõikselt, nokitsedes ja ainult kuidagiviisi täidavad. Kõrvuti nendega aga näeme samal kutsealal inimesi, kes loovat tööd teevad, novaatoreid, kes kogu oma jõu tööle pühendavad ja samal ajal jõudsalt ja rõõmsalt töötavad. Asi seisab selles, et üks liik töötajaid oma ala ei armasta; töö, mida nad ei armasta, on neile raskuseks. Teised aga on oma kutsealast haaratud, armastavad seda, ja neile pakub töö rõõmu.

Vanemate kohuseks on õpilast, tema iseloomu ja võimeid tähelepanelikult tundma õppida, arvestada ta füüsilisi võimeid. Selles osutavad vanematele suurt abi õpetajad. See pärast on seos kooli ja perekonna vahel väga tarvilik õpilase kogu kooliaja jooksul. Õpetajatega nõu pidades lahendavad vanemad küsimuse täpsemalt ja võivad õigeaegselt määrata, millisel ühiskondliku töö alal õpilane kodumaale kõige kasulikum võib olla ja milline töö talle endale kõige suuremat rahuldust pakub.

Kuid peasi (rõhutame seda veelkord) õpilase tulevases ühiskondlikus töös on ta suhtumine töösse. Kaks sõpra, Tõnis O. ja Jüri A. unistasid arstiks saamisest, kuid olude tõttu pidid nad tootvale tööle minema. Visa töö andis tulemusi. Nad mõlemad omandasid treiali kutse, said kuuenda kategooria töölisteks ja kui neilt küsida, kas nad pärast töölisnoorte kooli lõpetamist meditsiinilisse instituuti astuvad, vastavad nad: «Ei, meie eriala on kõige huvitavam. Meist saavad insenerid.»

Inimene, kes lapsest saadik on harjunud oma kohustustesse kohusetruult suhtuma, parimaid töötamisviise leiutama, avaldab isegi sel puhul, kui ta endale kutseala juhuslikult on valinud, teadlikku suhtumist töösse ühiskondliku tootmise mistahes alal, rakendab ratsionaliseerimisvõtteid ja saavutab kõrgeid töönäitajaid.

Makarenko meenutab vanematele: «Tõeline stahaanovlane loodab kõige vähem oma lihaseile, ta organiseerib oma edu, rakendades uusi meetodeid, materjali ja instrumendi paigutuses, uusi seadeldisi, uusi töövõtteid. Vanemad peavad seda samuti meeles pidama. Oma perekonnas ei pea

nad kasvatama mitte tahumatut tööjõudu, vaid stahaanov-
lasi, sotsialistliku töö... inimesi.»¹

Töökasvatuse protsessis arendatakse perekonnas välja
nõukogude inimese tähtsaim omadus — tööarmastus, har-
jumus töötada, kommunistlik suhtumine töösse. Need oma-
dused tagavad õpilase tulevase eduka töötegevuse, mis on
suunatud rahva teenindamisele, meie kodumaa rikkuste ja
võimsuse suurendamisele.

---

¹ A. S. M a k a r e n k o. Valitud pedagoogilised teosed. Lk. 391, Tal-
linn, 1948.

SISUKORD

1. Milline kasvatuslik tähtsus on laste tööl perekonnas	3
2. Õppimine on õpilase põhiline kohustus	6
3. Igapäevased majapidamistööd	9
4. Ühiskondlikult kasulikud tööd	13
5. Nõukogude inimese moraalsete omaduste kujundamine õpi- lastes tööprotsessis	17
6. Laste töökasvatuse teed ja vahendid perekonnas	20
7. Õpilase ettevalmistamine tootvaks tööks	30

Артеменко Татьяна Семёновна
ТРУДОВОЕ ВОСПИТАНИЕ ШКОЛЬНИКА
В СЕМЬЕ

На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярну маантеэ 10

*

Toimetaja J. Seilenthal

Tehniline toimetaja T. Mitt

Korrektorid S. Ridala ja E. Toots

Ladumisele antud 29. VI 1955. Trükkimisele antud
31. VIII 1955. Paber 54:84, 1/16. Trükipoognaid 2,25.
Formaadile 60:92 kohaldatud trükipoognaid 1,84.
Arvutuspoognaid 1,93. Trükiarv 5000. MB-15510
Tellimise nr. 1285. Trükikoda «Bolševik», Viljandi,
V. Kingissepa tän. 31/26.

Hind rbl. 1.20

6—4

Rbl. 1.20

AKK
A-17346_{II}

201
A

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00481919 1